

УДК 377

Онищук Л.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки факультету психології

НАУКОВА СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ГАЛУЗЕВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті проаналізовано наукову складову організації і проведення історико-наукових досліджень з галузевого управління. Оскільки наука управління - єдина із суспільних наук, яка не здійснює цілеспрямованих історико-управлінських досліджень, головним завданням учених є наукове обґрунтування управлінського досвіду як історії управлінської думки.

Ключові слова: галузеве управління, історія управлінської думки, управлінська практика

В статье проанализировано научную составляющую организации и осуществления историко-научных исследований по отраслевому управлению. Поскольку наука управления - единая из естественных наук, которая не осуществляет целенаправленных историко-управленческих исследований, главным заданием ученых является научное обоснование управленческого опыта как истории управленческой мысли.

Ключевые слова: отраслевое управление, история управленческой мысли, управленческая практика

The article analyzes the research component of the organization and conduct historical research on sectoral management. As management science - only from the social sciences, which carries historical and purposeful management studies, the main task of scientists is the scientific study of managerial experience as the history of management thought

Keywords: branch management, history of management thought, management practice

Актуальність дослідження. Управління організаціями в усі часи поєднувало в собі елементи науковості й мистецтва і було складним процесом. Сьогодні він ще більш ускладнюється постійним розширенням інформаційного поля, розвитком освітніх технологій, багатоваріантністю управлінських рішень і потребує наукового обґрунтування щодо їх вибору.

Результати управлінської практики свідчать про значну роль наукової складової галузевого управління, розвиток його методологічних основ і вирішення фундаментальних проблем, що спрямовуються на розгляд суперечливих до цього часу питань про предмет науки, співвідношення науки управління з іншими науками; співвідношення науки й мистецтва в управлінні; організацію комплексних наукових досліджень, виміри в управлінні соціальними системами [1,4, 6].

Аналіз досліджень і публікацій вітчизняних і зарубіжних учених у контексті означеної проблеми (Т. Бойделл, В. Гольцев, Л. Ващенко, В. Веснін, М. Вудкок, Г. Єльнікова, Л. Калініна, В. Кнорринг, В. Маслов, В. Олійник, Н. Островерхова, І. Пригожин, Р. Фатхутдінов та ін.) свідчить про наявність різних інтерпретацій категоріального апарату галузевого управління, зокрема, таких понять, як: «предмет науки управління», «система управління», «організаційний розвиток», «управління змінами», «ефективність управління». «організаційна структура», «організаційна культура», «функції управління», «механізм управління»; «стратегічне управління»; різних визначень термінів: «організація», «управління», «менеджмент», «лідерство» тощо.

Метою статті є аналіз наукової складової організації і проведення історико-наукових досліджень з галузевого управління.

Наявність різних інтерпретацій категоріального апарату галузевого управління пояснюється методологічною специфікою науки управління: неможливістю проведення багаторазових (спеціальних) управлінських експериментів, складністю вимірювання їх характеристик і результатів, принциповою неповторністю та унікальністю умов – психолого-педагогічних, організаційних, методичних. Головною методологічною причиною такого стану науки управління є відсутність налагоджених (реальних і експериментальних) процедур щодо перевірки достовірності її наукових гіпотез та ідей.

Учені вважають, що в наукових дослідженнях з управління реальний життєвий процес варто розглядати як емпіричний матеріал (спеціально відібрана і науково опрацьована частина суспільної практики), яка підлягає спеціальному науковому обробленню. Іншими словами, управлінський експеримент передбачає проведення спеціальних процедур над суспільною практикою. Для його проведення дослідник на основі наукових концепцій здійснює вибір певної епохи і регіону для отримання даних управлінської діяльності з метою досягнення наукових або науково-практичних результатів. «Багатоваріантність» експерименту реалізується через діяльність - унікальну властивість науки управління в процесі спеціального вивчення її реальних явищ і процесів.

Оскільки управління як свідома людська діяльність має давню історію, то знання, ідеї, погляди й уявлення про організацію управління, що її супроводжували, також мають історичні межі. Коли йдеться про тенденції розвитку науки управління та оцінювання її досягнень, вивчення її історії є завжди актуальним [5].

У контексті заявленого варто відмітити, що наука управління - єдина із суспільних наук, яка не здійснює цілеспрямованих історико-управлінських досліджень - одного з найбільш важливих джерел її формування. Головним завданням істориків управління є «перетворення» управлінського досвіду в теоретичний досвід, тобто в усвідомлене, систематизоване, завершене історико-наукове уявлення - «історію управлінської думки».

Цей процес потребує оперативної організації прикладних досліджень з проблеми адаптації корисних засобів галузевого управління організаціями радянського періоду до сучасних умов управління та розроблення якісно нових. Вивчаючи дослідження радянського періоду, враховуючи конкретну ситуацію і нові задачі, що стоять перед системою освіти, необхідно розробити нові принципи управління, нові функції органів державної й виконавчої влади та науково обґрунтувати її творчу й активну роль у побудові нової моделі галузевого управління. Зміна сутності верховенства державної влади й управління - це фактори, які, спираючись на приватну власність, відіграють роль його засновника. Державна влада в масштабах країни має виступити ініціатором реалізації цього процесу.

Результати науки управління й управлінської практики показують [4], що наукові роботи з галузевого управління відображають розвиток поглядів вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо становлення системи галузевого управління. Наукові висновки багато в чому визначаються об'єктивним станом та

оцінками певного історичного контексту з урахуванням особистісного досвіду і знань дослідників. Варто відмітити, що наукове узагальнення й оцінка рівня розвитку управлінської думки радянського періоду сприяють удосконаленню методології проведення історико-наукових досліджень з галузевого управління.

Досягнення радянської епохи раціонально використовуються вітчизняними вченими і практиками. Сьогодні дуже актуальним є теза вченого радянського періоду О. Богданова про позитивний відбір як засіб підвищення автономності й функціональної цілісності організації. Він є автором прогностичних інноваційних ідей багатопланової і багатофункціональної роботи на базі багатоцільових технологій, які є основою концепції автономної міждисциплінарної робочої групи - системної одиниці організації нового типу. Успішне формування таких одиниць — один із важливих результатів реінжиніринга.

Не менш актуальними в галузевому управлінні є механізми структурної селекції, які тісно пов'язані з визначенням раціональної міри (вимірювання рівня) децентралізації/централізації системи галузевого управління. При цьому слід ініціювати і підтримувати протилежні тенденції щодо класичного принципу спеціалізації - ідеї поліфункціональності, процесів реінтеграції та ротації окремих функцій. Актуалізується сьогодні і науковий доробок ученого-гуманіста М. Вітке з проблем людських відносин в управлінні [2], які в свій час випередили аналогічні розробки американських учених - М. Фоллетт, Е. Мейо, Ф. Ретлісбергера [12]. Сучасні прихильники досліджень проблем, що стосуються управлінських відносин, розуміють, що останні як предмет досліджень із-за їх практичної невимірюваності є більш складними, ніж управлінська діяльність. У науці управління ще й досі немає задовільних наукових результатів з проведення реальних експериментів щодо виміру змін управлінських відносин на будь-якому рівні чи об'єкті управління.

У контексті розроблення наукових основ галузевого управління заслуговують уваги проблеми тектології — науки про організацію життєдіяльності людини. Вихідним її пунктом є самосвідомість - основний принцип менеджменту, реалізація якого залежить від самопізнання, самовиховання та саморегуляції людини [3].

Використання комплексного підходу до аналізу проблем освітнього менеджменту [8, 10, 12, 13] обумовлюють необхідність підготовки і введення в програми навчальних закладів предметів з наукової організації управління навчальним закладом системного дослідження організаційно-управлінської проблематики, оскільки процес його становлення й розвитку відбувається в складних історичних умовах. Від науки управління практики очікують методичних рекомендацій, а саме: як планувати та стимулювати діяльність суб'єктів управління; як забезпечити наукову організацію праці з найменшими затратами часових, матеріальних і грошових ресурсів. Увагу учених слід зосередити на таких часткових проблемах, як раціональне удосконалення структури управлінського апарату, спрощення діловодства, створення інноваційних форм обліку й звітності, організація моніторингу тощо [1].

Важливо відмітити, що в теоретико-методологічних дослідженнях упродовж двох останніх десятиріч ученими надається пріоритет вивченню й використанню закономірностей і принципів галузевого управління, систематизації та

узагальненню управлінського досвіду щодо їх практичного упровадження. Управлінцями різних рівнів піднімається питання про наявність стійких закономірностей в управлінській діяльності. Так у науці галузевого управління учені і практики виділяють такі способи і прийоми управлінських процесів, як: принцип систематичного спостереження за явищами і процесами, що відбуваються в управлінні; принцип виділення зі всієї сукупності явищ певних об'єктів, ізоляції їх; виокремлення складових та їх опис (метод аналізу); принцип об'єднання окремих складових процесу, що вивчається, в одне ціле (метод синтезу); принцип виміру в часі й просторі явищ і процесів, за якими здійснюється спостереження; принцип експерименту тощо [13].

Результати управлінської практики показують, що для ефективного здійснення галузевого управління необхідно визначити систему соціальних ідеалів, роль моралі, суспільної думки, колективного і масового настроїв та інтересів. З одного боку, всі ці явища певною мірою впливають на процеси галузевого управління, визначають їх характер та особливості, а з іншого — вони є об'єктом управлінського впливу. Виключне значення для аналізу галузевого управління має проблема місця й ролі головного суб'єкта управління — особистості, члена суспільства, кожної людини зокрема.

Як етап теоретичного аналізу проблем галузевого управління дуже важливим є комплексний підхід, особливо для вироблення методології щодо його аналізу. При цьому комплексний підхід необхідно доповнити системним. Останній представляє всі елементи і проблеми управління у вигляді взаємозалежного і взаємозумовленого цілого - системи. Правда, поняття «система управління» різні автори тлумачать по-різному, керуючись ідеєю системного й комплексного підходів. Розвиток концепції системного і комплексного підходів створює ґрунтовну теоретичну базу для дослідження елементів системи галузевого управління. Саме тому логічним висновком концепції системного й комплексного підходів є положення про наявність в управлінні не лише економічних, правових та організаційних аспектів, не лише спільних і специфічних ознак, не лише принципів, які є властивими окремим функціям управління, але й нових, особливих ознак — ознак галузевого управління в цілому.

Функціональна характеристика сучасного галузевого управління свідчить про те, що в історії управлінської думки виокремлення та аналіз функцій були і залишаються важливою складовою теорії управління. Саме з функціонального аналізу управління, здійсненого Ф. Тейлором і А. Файолем, беруть свій початок концепції сучасного освітнього менеджменту [12].

Неправомірно пов'язувати зародження наукового аналізу галузевого управління з поглибленням досліджень його організаційно-технічних аспектів, проте роль функціонального підходу є безсумнівною. Головна ознака функціонального тлумачення галузевого управління полягає в тому, що воно розглядається як набір функцій. Ще Файоль писав, що управління як сукупність організаційних, економічних, технічних і технологічних функцій вирішують весь комплекс задач щодо забезпечення процесу виробництва.

При використанні функціонального підходу в процесі вивчення актуальних проблем галузевого управління дослідники відмітили, що основні труднощі пов'язані з відсутністю інтегративної функції. Такою функцією за А. Файолем є

адміністрування. У радянський період Г. Попов увів в управління таку функцію як керівництво. Її призначенням було об'єднати в складний ансамбль і планування, і організацію, і мотивацію та подолати диспропорції між його окремими функціями [9].

Варто відмітити, що проблема інтеграції виникає і при реалізації окремих функцій управління навчальними закладами (наприклад, між елементами функції планування). Але власне функція планування є різновидом більш загального керівництва в системі всіх функцій управління. Комплексний підхід до галузевого управління як єдність всіх функцій дозволяє виділити нове в його характеристиці — функцію керівництва - і побудувати узагальнену модель класифікації функцій управління. При вивченні видозмінених функцій галузевого управління вчені і практики використовують такі принципи класифікації функцій, як:

- основний управлінський, коли функції виділяються з точки зору фактора часу — як етапи процесу управління. При цьому виокремлюють попереднє управління (цілепокладання, прогнозування, планування), оперативне управління (організація, координація, розпорядження, мотивація), контроль (облік, аналіз і корегування);

- специфічний управлінський, коли виділяються функції, що виконуються різними суб'єктами виробництва (державні органи, суспільні організації) або функції управління кадрами в управлінській системі, заробітною платою тощо;

- технологічний управлінський, коли виділяються функції на основі зібраної інформації, аналізу, прийняття рішення тощо (при цьому один і той же об'єм управлінської діяльності розглядається з різних позицій).

Висновки. Наука галузевого управління розглядається ученими як міжгалузева, така, що застосовується у всіх сферах суспільного життя. Саме тому розвиток галузевого управління здійснюється в органічній єдності з прикладними і загальнотеоретичними дослідженнями.

Відсутність уваги дослідників до питань методології (чи зневага до них) не лише негативно позначається на розвитку галузевого управління, але й приводить до зниження темпів роботи з удосконалення практичної управлінської діяльності, яка втрачає свій теоретичний фундамент. У зв'язку з цим ученим і практикам необхідно дослідити актуальні методологічні проблеми галузевого управління, а саме: дати наукові визначення понять і термінів, що характеризують організацію освітніх процесів; здійснити комплексний підхід до розроблення теорії галузевого управління, сформулювати ключові напрями досліджень з управлінської проблематики.

Необхідність перебудови адміністративної системи потребує розроблення теорії та методології галузевого управління. Наукові дослідження в управлінській сфері за роки незалежності набули нових особливостей: різко підсилився прикладний аспект досліджень і майже зник загальнотеоретичний. На жаль, за оперативності значні галузеві управлінські перетворення вченим і практикам приходилося здійснювати без проведення експериментів та урахування ґрунтовно розробленої наукової бази — емпіричним шляхом, методом «спроб і помилок», що часто призводило до прийняття неефективних управлінських рішень.

Структура теорії галузевого управління має включати такі розділи: загальна теорія управління, в тому числі теорія інформації та інформатизації управління; теорія дослідження дій (методологія підготовки рішень), як загальних, так і часткових; теорія алгоритмів або теорія логіко-математичного моделювання, яке відноситься до підготовки і реалізації рішень; теорія технічних засобів управління, включаючи й обчислювальні машини.

Специфіка комплексної науки галузевого управління полягає в тому, що вона не «відхиляє» ті чи інші аспекти управління, а вивчає закономірності організації й функціонування системи управління як єдиного цілого, закономірності складної, багатовимірної управлінської діяльності. Взаємодіючи з іншими науками, вона забезпечує інтегральний підхід до дослідження управлінської практики.

Література

1. Бойделл Т. Как улучшить управление организацией: Пособие для руководителя /Т. Бойделл Т. – М.: АО "ИНФРА-М" – АОЗТ "Премьер", 1995. – 204 с.
2. Витке Н.А. Организация управления и индустриальное развитие. - М., 1925. - 268 с.
3. Вудкок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя-практика: Пер. с англ. – М.: Дело, 1991. – 320с.
4. Гольцев В. Учение об управлении // Юридический вестник - СПб., 1880. - № 6. - С. 263.
5. История менеджмента / Под ред. Д.В. Валового. - М.: ИНФРА-М.1997.- 210 с.
6. Кнорринг В.И. Искусство управления: Учебник / В.И.Кнорринг. - М.: Издательство БЕК, 1997. - 288 с.
7. Маслов В.И. Теория и методика организации непрерывного повышения квалификации руководителей школ: Учеб.пособие / В.И. Маслов. – К.: МНО УССР, 1990. – 259 с.
8. Мескон М.Х., Альберт М., Хедрури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. М.: Дело. 1998. – 800 с.
9. Организация управления общественным производством / Под ред. Г.Х. Попова. - М., 1984. - 250 с.
10. Основы менеджмента. / В.Р. Веснин. - М.: "ГНОМ-пресс" при сод. Т.Д. "Елит-2000", 1999. – 440 с.
11. Пригожин И.Я. Природа, наука и новая рациональность / И.Я. Пригожин Философия и жизнь. - 1991. - № 7. - С. 31 - 36.
12. Тейлор Фредерик Уинслоу. Принципы научного менеджмента. – М.: Контроллинг, 1991. – 104 с.
13. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент: Учебное пособие / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. - 304 с.

УДК 378.1

Парфенюк Т.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, аспірант кафедри педагогіки

ЗАГАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В СИСТЕМІ ОСВІТИ АВСТРАЛІЇ

Розглядаються теоретичний і практичний аспекти аналізу ринково-орієнтованих реформ освіти в Австралії.

Ключові слова: реформа освіти, теоретичний і практичний підходи аналізу реформ освіти, "менеджералізм"

Рассматриваются теоретический и практический аспекты анализа рыночно-ориентированных реформ образования в Австралии.

Ключевые слова: реформа образования, теоретический и практический подходы анализа реформ образования, "менеджерализм"

It is examined the theoretical and practical aspects of the market-oriented reforms of education in Australia.